

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Är det faktiskt inget att fästa sig vid?
Placering av satsadverbial i sverigesvensk och finlandssvensk
tidningstext

Isabella Skatz

Specialarbete, 15 hp
Svenska språket
Vårterminen 2011
Handledare: Maia Andréasson

Sammandrag

Satsadverbialen fyller en viktig funktion i språket, både det talade och det skrivna. Enligt Svenska Akademiens Grammatik används de som en kommentar till antingen innehållet i satsen eller till satsens språkhandling. Med hjälp av modala satsadverbial kan man uttrycka sin inställning eller attityd till det som sägs. De konjunktionella satsadverbialen används för att förklara sambandet mellan två påståenden/yttranden. Med de fokuserande satsadverbialen är det möjligt att fokusera på ett satsled, medan de negerande satsadverbialen negerar satsens innehåll.

I Svenska Akademiens Grammatik beskrivs de olika satsadverbialens möjliga placeringar, och i denna uppsats har fyra satsadverbial undersökts. Dessutom har jag undersökt om det finns några skillnader i placering mellan sverigesvenska och finlandssvenska. För att uppsatsen inte skulle bli alltför omfattande begränsade jag mig till två modala satsadverbial, *faktiskt* och *troligen*, och två konjunktionella satsadverbial, *däremot* och *nämligen*.

Resultaten visar att mittfältet är den vanligaste placeringen av adverb, och stämmer därmed väl överens med SAG:s beskrivning. Störst skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska förekommer framför allt av *faktiskt*, som i det finlandssvenska materialet används i frågor och som motsvarar *verkligen* i sverigesvenska. Dessutom verkar det finnas skillnader när det gäller *nämligen*. I finlandssvenska verkar *nämligen* samma betydelse som *alltså* i sverigesvenska.

Nyckelord: satsadverbial, sverigesvenska, finlandssvenska

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1.	Syfte och forskningsfrågor	1
1.2.	Valet av adverb	2
1.3.	Tidigare forskning	2
1.4.	Uppsatsens disposition	2
2.	Teori och bakgrund	3
2.1.	Placering av satsadverbial	4
2.1.1.	Affokal placering	5
2.1.2.	Placering som initialt och finalt annex	6
3.	Modala satsadverbial: betydelse och placering	7
3.1.	<i>Faktiskt</i>	7
3.2.	<i>Troligen</i>	9
4.	Konjunktionella satsadverbial: betydelse och placering	10
4.1.	<i>Däremot</i>	10
4.2.	<i>Nämligen</i>	12
5.	Material och metod	13
5.1.	Material	13
5.2.	Metod	13
5.3.	Svårbedömda placeringar	14
6.	Resultat och diskussion: <i>faktiskt</i> och <i>troligen</i>	14
6.1.	Placering av <i>faktiskt</i> i GP01 och Hbl99	14
6.1.1.	<i>Faktiskt</i> som fundament	15
6.1.2.	<i>Faktiskt</i> i mittfält	15
6.1.3.	<i>Faktiskt</i> i frågor	16
6.1.4.	<i>Faktiskt</i> – övriga placeringar	17
6.2.	Placering av <i>troligen</i> i GP01 och Hbl99	19
6.2.1.	<i>Troligen</i> som fundament	20
6.2.2.	<i>Troligen</i> i mittfält	20
6.2.3.	<i>Troligen</i> prefokalt placerat	20
7.	Resultat och diskussion: <i>däremot</i> och <i>nämligen</i>	21
7.1.	Placering av <i>däremot</i> i GP01 och Hbl99	21
7.1.2.	<i>Däremot</i> som fundament	22
7.1.3.	<i>Däremot</i> i mittfält	23
7.1.4.	<i>Däremot</i> postfokalt placerat	23
7.2.	Placering av <i>nämligen</i> i GP01 och Hbl99	24
7.2.1.	<i>Nämligen</i> i mittfält	25
7.2.2.	<i>Nämligen</i> affokalt placerat	25
7.2.3.	<i>Nämligen</i> i satsens slut	26
8.	Sammanfattning och avslutning	27

9. Litteraturförteckning.....	30
-------------------------------	----

Tabellförteckning

Tabell 1: Placering av <i>faktiskt</i> i GP01 och Hbl99	15
Tabell 2: Placering av <i>troligen</i> i GP01 och Hbl99	19
Tabell 3: Placering av <i>däremot</i> i GP01 och Hbl99	21
Tabell 4: Placering av <i>nämligen</i> i GP01 och Hbl99	24

Figurförteckning

Figur 1: Positionsschema fa-sats (SAG 4:7).....	4
Figur 2: Satsadverbialens ordning i mittfältet (SAG 4:90)	4
Figur 3: Ordföljd i utvidgad sats (SAG 4:6)	6

1. Inledning

När jag under 2006 bodde i Finland lade jag märke till att vissa satsadverbial används på olika sätt i sverigesvenska och finlandssvenska. När jag sedan flyttade tillbaka till Sverige blev skillnaderna ännu mer påtagliga och jag blev desto mer intresserad av just satsadverbial. Att även finlandssvenska är av stort intresse beror på att man genom att jämföra just finlandssvenska och sverigesvenska får en möjlighet att se sitt språk från ett annat håll.

1.1. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att undersöka om det finns några skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska när det gäller placering av satsadverbial. Det som först och främst undersöks är alltså placeringen, men i de fall där det förekommer större skillnader tas även betydelsen av satsadverbial i beaktande, det vill säga om betydelsen av satsadverbial förändras beroende på dess placering och om det finns betydelskillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska. De satsadverbial som undersöks är de modala, *faktiskt* och *troligen*, och de konjunktionella, *däremot* och *nämligen*.

Orsaken till att det är två modala satsadverbial och två konjunktionella, beror på att jag också vill se om det förekommer några placeringsskillnader emellan de två grupperna.

De placeringar som är möjliga för dessa satsadverbial i svenska (både sverigesvenska och finlandssvenska) baseras främst på beskrivningen i Svenska Akademiens Grammatik (se nedan avsnitt 2). Denna beskrivning jämförs därefter med de placeringar som hittas i materialet, hämtat från en sverigesvensk och en finlandssvensk tidningskorpus (se nedan avsnitt 5). Resultat och diskussion baseras på de placeringsskillnader som hittats.

Frågor som undersökningen ska försöka besvara är:

- Vilka placeringsskillnader finns det för satsadverbial?
- Finns det några skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska?

- Finns det några skillnader mellan modala och konjunktionella satsadverbial?

1.2. Valet av adverb

I uppsatsen undersöks *faktiskt*, *troligen*, *däremot* och *nämligen*. Att det blev just dessa adverb och inga andra, beror helt enkelt på att de är vanliga i det svenska språket och de allra flesta har inga problem med att vare sig använda dem eller att förstå dem.

1.3. Tidigare forskning

Satsadverbialen i finlandssvenskan skrevs det redan om 1928, då Hugo Bergroth gav ut boken *Finlandssvenska.Handledning i undvikande till provinisialismer i tal och skrift*. I denna tar han framför allt upp satsadverbialen *nog*, som är ett modalt sådant, och han menar att *nog* används med olika betydelser i sverigesvenska och finlandssvenska. Även senare forskning om finlandssvenskan tar upp detta, bland annat Christina Melin-Köpilä i sin avhandling *Om normer och normkonflikter i finlandssvenska* (1996), där hon diskuterar om fundamentplacerat *nog* ska ses som en finlandism eller inte. Mirja Saari (1995) jämför förekomsten av exempelvis *nog* i sverigesvenskt och finlandssvenskt talspråk.

När det gäller den sverigesvenska delen så kan man bland annat nämna Maia Andréasson (2007), som i sin avhandling bl.a. undersöker vilka faktorer som inverkar på ledföljden, och ”hur satsadverbial och andra fria adverbiala led interagerar med varandra [...]”. Och precis som Saari, så har även Jenny Nilsson (2005) undersökt satsadverbial i talspråk, dock endast i sverigesvenskt. Hon undersöker bl.a. *faktiskt* och *nämligen*. När det gäller *faktiskt*, så har även Sven-Göran Malmgren (2001) undersökt *faktiskt*, men då ur ett historiskt perspektiv och fokuserar inte på dess placering.

1.4. Uppsatsens disposition

I nästa kapitel (2) beskrivs den teori som främst används i uppsatsen, och är baserad på den beskrivning som finns i Svenska Akademiens grammatik. Medan kapitel 2 tar upp satsadverbialen i allmänhet, så följer en mer detaljerad beskrivning av de modala satsadverbialen i kapitel 3, och de konjunktionella följer i kapitel 4. Detta följs av en

beskrivning av det material och den metod som har använts. Kapitel 6 diskuterar resultaten när det gäller de modala satsadverbial, medan kapitel 7 diskuterar resultaten som gäller för de konjunktionella satsadverbialen. Slutligen så gör jag en sammanfattning av de resultat som undersökningen har kommit fram till i kapitel 8.

2. Teori och bakgrund

Enligt SAG (4:84) fungerar satsadverbial ”semantiskt som en kommentar till satsinnehållet eller till den språkhandling som uttrycks med satsen”. Till skillnad från tids-, rums- och sättsadverbial, som traditionellt anses fungera som bestämningar till satsens verbfras, för annan kategorisering se t.ex. Andréasson 2007). Talaren kan genom att använda sig av satsadverbial bland annat kommentera satsen, bedöma satsinnehållets sannolikhet eller lägga in egen värdering i satsen.

SAG (4:85) har valt att basera sin uppdelning av satsadverbial på betydelskillnader och betydelselikheter. Orsaken till detta beror på att det ofta är svårt att se vad satsadverbialen kommenterar (SAG 4:86 anm 2).

SAG (4:86) delar in satsadverbialen i fyra grupper:

- A) De **modala satsadverbialen** visar talarens inställning eller attityd till satsen, dvs. det som sägs. Ex. Erik har *tyvärr* rest härifrån.
- B) **Konjunktionella satsadverbial** uttrycker ett logiskt samband mellan två yttranden. Ex. Sara har *således* flyttat hemifrån.
- C) **Fokuserande satsadverbial** fokuserar eller framhäver ett satsled. Ex. Hon har *bara* gått till affären.
- D) **Negerande satsadverbial** negerar satsinnehållet. Ex. Han gillar *inte* kokos.

Jämfört med SAG kan man hos Hultman (2003) se en enklare uppdelning av satsadverbial. Där nämns två grupper: **allmänna satsadverbial** (2003:275f), dit nekande, modala och konjunktionella räknas, och **framhävande satsadverbial** (2003:277). Framhävande satsadverbial förklaras i Svenska Akademiens Språklära som ”satsadverbial som framhäver enskilda led i en fras eller sats och placeras vanligen framför dessa (2003:277).

2.1. Placering av satsadverbial

Satsadverbialens placering är oftast i mittfältet, se exempel (1) nedan, men det kan också förekomma i satsens fundament, se exempel (2) nedan, slutfält, se exempel (3) nedan, eller affokalt (SAG 4:90).

Placeringen av de olika adverbialen skiljer sig beroende på till vilken av de ovanstående grupperna de räknas. I detta avsnitt beskrivs satsadverbialens allmänna placering.

(1) Max vill *antagligen* också läsa boken. [SAG 4:90]¹

(2) *Antagligen* vill Max också läsa boken. [SAG 4:90]

(3) Max vill också läsa boken *antagligen*. [SAG 4:90]

I figur 1 nedan visas satsens ordföljd i en fa-sats² i ett s.k. satsschema (SAG 4:7). I figuren är adverbialen *nog* och *inte* placerade i satsens mittfält. Initialfält, mittfält och slutfält kallas den inre satsen.

Initialfält	Mittfält			Slutfält
Inledare	Finit	Subj.	Advl.	Resten av finita verbfrasen
Per	skulle	[-]	<i>nog inte</i>	vilja träffa någon nu.

Figur 1 Positionsschema fa-sats (SAG 4:7)

I de fall då en sats innehåller flera satsadverbial är ordningen mellan de olika satsadverbialen enligt SAG (4:90) vanligen den som visas i figur 3 nedan, men ordningen kan variera.

X	Mod. sadvl.1	Konj. sadvl.	Mod. sadvl. 2	Fok. sadvl.	Neg. sadvl.	Y
Hon vill	ju	ändå	nog	t.ex.	inte	ha Teo.

Figur 2 Satsadverbialens ordning i mittfältet (SAG 4:90)

(Mod.sadvl.1 obetonat modalt satsadverbial. Mod.sadvl.2 övriga modala satsadverbial).

¹ Efter varje exempel anges källan inom hakparentes.

² Fa-sats innebär att det finita verbet kommer före satsadverbialen. Ex. Ljudet är verkligen bra. [Hultman 2003:276]

Vanligast är att de obetonade modala satsadverbialen placeras först (mod. sadv1.1). Till de obetonade hör *ju*, *väl*, *då* och ofta *nog* (SAG 4:93). Efter de obetonade modala satsadverbialen kommer oftast ett konjunktionellt satsadverbial, följt av övriga modala satsadverbial, som kan vara flera i en och samma sats. Därefter följer de fokuserande satsadverbialen och till sist de negerande (SAG 4:90).

2.1.1. *Affokal placering*

Affokal placering innebär att ett satsadverbial placeras i direkt anslutning till ett fokuserat, eller framhävt, led. Affokal placering har två undergrupper, prefokal och postfokal (Andréasson 2007:24). Vissa konjunktionella och negerande adverbial förekommer också i affokal placering (SAG 4:152) (Andréasson 2007:93).

2.1.1.1. *Prefokal placering*

När ett satsled fokuseras kan det fokuserande adverbialet placeras prefokalt, se (4) nedan. Fokusering innebär att ett fokuserande satsadverbial framhäver ett satsled när dess referent kan "relateras till en mängd referenter vilka hade kunnat spela samma roll i satssammanhanget." (SAG 4:152). Det fokuserande satsadverbialet och dess fokuserade led står på det fokuserade ledets plats i satsen (Andréasson 2007:202). Negerande adverbial placeras framför allt prefokalt när de förekommer med exempelvis kvantitetspronomen, ex. *mycket*, *många*, *någon*, se exempel (5) nedan (SAG 4:172f). Prefokal placering av fokuserande adverbial är särskilt vanlig (SAG 4:152f).

(4) *Åtminstone riksdagsmännen* måste du försöka påverka. [SAG 4:152]

(5) *Inte mycket* blir sagt under resan. [SAG 4:173]

2.1.1.2. *Postfokal placering*

Denna placering innebär att adverbialet placeras direkt efter det fokuserade ledet, se (6) nedan. I jämförelse med exempel (4) ovan, så är *åtminstone* i (6) postfokalt placerat till *riksdagsmännen*. Det fokuserade ledets betydelse ändras dock inte, eftersom ett affokalt placerat led ordföljningsmässigt och prosodiskt hör till det fokuserade ledet (SAG 4:152, 156). Det är ett fåtal fokuserande adverbial som kan placeras postfokalt, ex. *åtminstone* (4:152, 153). Det är även möjligt att placera *däremot*

postfokalt, vanligtvis efter fundament, se exempel (7) nedan. Postfokal placering i mittfältet är ovanligt, se exempel (8) nedan (SAG 4:137).

- (6) Riksdagsmännen *åtminstone* måste du försöka påverka. [SAG 4:153]
 (7) Daghemmet *däremot* är mycket välplanerat. [SAG 4:137]
 (8) ?Man har placerat daghemmet *däremot* i bottenvåningen. [SAG 4:137]

2.1.2. Placering som initialt och finalt annex

Satsadverbial placeras vanligtvis i den inre satsen. Vissa adverbial kan dock placeras utanför denna. Initial och final placering innebär att ett satsadverbial som hade kunnat placeras i satsen mittfält, istället står före eller efter den inre satsen. Dessa adverbial står då i förfältet respektive efterfältet, se figur 3. Dessa placeras då antingen i före den inre satsen, dvs. i förfältet, se (9) nedan, eller efter den inre satsen, se exempel (10) nedan, dvs. i efterfältet (SAG 4:23). Det är inte alltid klart om en placering av adverbial i satsens slut ska ses som slutfältsplacering eller som finalt annex (SAG 4:89).

- (9) *För resten*, vad gör ni i kväll? [SAG 4:90]
 (10) Vad gör ni i kväll *förresten*? [SAG 4:90]

Utvidgad sats				
Inre sats				
Förfält	Initialfält	Mittfält	Slutfält	Efterfält
Ja,	i morgon	kan hon nog	vara med,	eller hur?

Figur 3 Ordföljd i utvidgad sats (SAG 4:6)

De satsadverbial som är vanligast i initial placering är, enligt SAG (4:453) framför allt de konjunktionella. Det finns också vissa modala satsadverbial som placeras initialt och de fungerar då som kommentar till språkhandlingen, se exempel (11) nedan. Finalt placerade satsadverbial är ofta modala, se (12) nedan, eller konjunktionella (SAG 4:453).

- (11) *Alltså*, avsikten är ju att folk ska köpa bilen. [SAG 4:453]
 (12) Jag har fått jobb, *förmodligen*. [SAG 4:100]

Det är inte alltid lätt att avgöra var i sats-schemat man ska anse att ett satsadverbial är placerat. Metodiska problem när det gäller detta diskuteras nedan i avsnitt 5.3.

3. Modala satsadverbial: betydelse och placering

Förutom att satsadverbialen delas upp i de fyra grupperna som nämns i avsnitt 2, så har även de modala satsadverbialen undergrupper. I SAG (4:102f, 106f, 108,110, 112f) har man undergrupperna sannolikhet, förstärkning, hänvisning, evaluering och kommentar till språkhandlingen. Modala satsadverbial används vanligen i deklarativa huvudsatser och mittfältet är den vanligaste placeringen, se (13) nedan. De kan också placeras som fundament, se exempel (14) nedan, i satsens slut eller som annex, se (15) nedan (SAG 4:98ff).

- (13) De vill *nog* hellre ha choklad. [SAG 4:117]
 (14) *Eventuellt* ska jag köra radiobil i natt. [SAG 4:99]
 (15) Jag har fått jobb, *förmodligen*. [SAG 4:100]

Modala satsadverbial kan som sagt också placeras i satsens slut. Denna placering kan dock ses som ett finalt annex och i skriftspråk kan detta markeras antingen med kommatecken eller skrivas som egen grafisk mening, se (16) nedan (SAG 4:100).

- (16) Värre fanns. *Uppenbarligen*. [SAG 4:100]

3.1. Faktiskt

De modala satsadverbialen delas in i fem betydelsegrupper. Enligt SAG tillhör *faktiskt* den grupp som fungerar som förstärkning (SAG 4:118). Förstärkande satsadverbial används, som namnet säger, som förstärkning till yttrandet. Betydelsen av *faktiskt* är, enligt SAG (4:11), att ordet ”garanterar sanningen i ett påstående.” I SAG (4:106) har man valt att dela in de förstärkande satsadverbialen på två sätt. *Då, faktiskt, minsann*, se (17) nedan, tillhör den grupp av förstärkande satsadverbial som används för att garantera sanningen i ett påstående. Det är vanligast att dessa förekommer i deklarativa huvudsatser, men också i satser som

liknar ett påstående, exempelvis ett löfte eller hot. Den andra gruppen används när talaren vill förmedla ett påstående som självklart eller att det sagda redan borde ha förståtts eller insetts av lyssnaren. Det är framför allt förstärkande satsadverbial som visar talarens irritation som räknas till dessa.

(17) Jag har *då* inte försnillat din bok. [SAG 4:106]

Enligt Svensk ordbok (i fortsättningen SO) (2009:711) har *faktiskt* betydelsen 'i verkligheten', och används om man vill markera att något är anmärkningsvärt eller förvånande. Samtidigt nämner man att *faktiskt* kan användas för att "uttrycka vädjan om förståelse." Man menar också att betydelsen att uttrycka förvåning är relativt ny i svenskan, närmare bestämt ca 100 år, och *faktiskt* fram till dess hade samma betydelse som *faktum*. I Nationalencyklopedins ordbok (i det följande NEO), använder man också 'i verkligheten', och att *faktiskt* används för att markera förvåning. Förutom de betydelser som finns i Svensk ordbok, finner man också att *faktiskt* används som "rent utfyllnadsord" i NEO.

Mittfälsplacering är, enligt SAG, vanligast för *faktiskt*, se (18) nedan (4:118). Det finns dock vissa skillnader gentemot andra satsadverbial; *faktiskt* kan nämligen inte självständigt fungera som ett yttrande. De kan därför inte ensamma vara svar på en fråga, om inte de används i kombination med ett svarsord, ex. *ja*, *jo*, *nej*, se exempel (19) nedan, eller tillsammans med *inte* (SAG 4:107,119).

(18) Nu har ju *faktiskt* alla kommit. [SAG 4:118]

(19) – Har hon kommit än? – {*?Faktiskt*/Ja, *faktiskt*}. [SAG 4:119]

Enligt SAG (4:118) är det inte ovanligt att *faktiskt* placeras som finalt annex, se (20) nedan. Däremot menar författarna att det är ovanligt att det står som fundament (eller initialt annex), se (21) nedan, (SAG 4:118).

(20) Jag är rädd att det inte ger så stor effekt, *faktiskt*. [SAG 4:119]

(21) *Faktiskt* har jag ingen lust [...]. [SAG 4:119]

En vanlig tolkning av *faktiskt* är enligt SAG att det uttrycker motsatsen till vad talaren eller lyssnaren trott. På grund av detta får *faktiskt* också en mindre betydelse av sviken förväntan. Det innebär att ett påstående är sant mot all förmodan, se (22) nedan, (SAG 4:119). SAG (4:106) menar

också att gränsen mellan förstärkande satsadverbial och adverbial med försanthållande är något otydlig. Försanthållande innebär att talaren använder ett modalt satsadverbial för att bekräfta att en sats är sann. Dessa förekommer vanligtvis i satser där man redan förutsätter att innehållet är sant (SAG 4:105).

(22) – Men du passar *faktiskt* mig! [SAG 4:119]

I materialet förekommer det främst två betydelser av *faktiskt*. Det handlar om betydelsen som förstärkning och när något är förvånande eller anmärkningsvärt. Dessutom förekommer det exempel där *faktiskt* används med samma betydelse som *verkligen*.

3.2. *Troligen*

Enligt SAG (4:102) tillhör *troligen* de modala satsadverbial som uttrycker sannolikhet och det kommenterar därmed satsens sannolikhet. De modala satsadverbialen för sannolikhet delas in i två betydelsegrupper (SAG 4:102ff). Den första betydelsegruppen handlar det om att talaren inte är säker på satsens sanningshalt, men gör en gradering för att den är det, dvs. **sannolikhetsgradering**, se (23) nedan. Det är också till denna undergrupp som *troligen* hör (SAG 4:104). I både SO (2009:3286) och NEO är betydelsen densamma, nämligen den med ganska hög sannolikhet.

Den andra betydelsegruppen innebär att talaren anser att satsen är sann, och det handlar då om **försanthållande**. Exempel på adverb ur den gruppen är *antagligen* och *uppenbarligen*, se exempel (24) nedan, (SAG 4:105).

(23) Offret blev *antagligen* skjutet bakifrån. [SAG 4:102]

(24) Offret blev *uppenbarligen* skjutet bakifrån. [SAG 4:102]

Precis som för *faktiskt*, så är mittfältet, enligt SAG, den vanligaste placeringen även för *troligen*. Men adverbet kan också placeras som fundament eller i slutfältet (SAG 4:96).

4. Konjunktionella satsadverbial: betydelse och placering

Betydelsen och användningen av de konjunktionella satsadverbialen påminner om konjunktionerna och de används för att förklara en logisk relation mellan A och B, alltså något som nämnts tidigare, men det kan också vara underförstått (Andréasson 2007:23). Beroende på vilken relation de två leden har delas de upp i olika betydelsegrupper (SAG 4:122):

- additiva (A och B)
Jag har inga pengar. *Dessutom* regnar det.
- adversativa (A men B)
Jag har inga pengar. *Däremot* vet jag hur man bär sig åt för att skaffa.
- konklusiva (A så B)
Jag har inga pengar. *Alltså* måste jag stanna där jag är.
- explanativa (A ty B)
Jag måste stanna där jag är. Jag har *nämligen* inga pengar.
- disjunktiva (A eller B)
Jag stannar hemma. *Alternativt* kan jag fira jul hos min moster.

Precis som övriga satsadverbial, är mittfältet, enligt SAG, vanligaste placeringen även för de konjunktionella satsadverbialen. Placeringen skiljer sig dock beroende på vilket konjunktionellt adverbial det är frågan om. SAG menar att det är vanligare att de konjunktionella adverbialen placeras som initialt annex i jämförelse med övriga satsadverbial. Affokal placering förekommer också (SAG 4:124). Enligt SAG (4:124) är följande placeringar möjliga för konjunktionella satsadverbial; mittfält, finalt annex, fundament, initialt annex och affokalt.

4.1. *Däremot*

Enligt SAG (4:135) används ett adversativt konjunktionellt satsadverbial när B-ledet strider mot innehållet i A-ledet. I Svenska Akademiens Språklära (2003:276f) beskriver man att ”de konjunktionella satsadverbialen uttrycker en logisk relation mellan satsens innehåll och kontexten”, och att *däremot* ”anger en motsättning till det föregående”,

se (28) nedan. I SAOB (2009:610) anger man två betydelser för *däremot*. Den första är att *däremot* används med betydelsen 'i stället' och då handlar det om att adverbet markerar att B-ledet uttrycker en motsats till något i den tidigare kontexten, jfr SAG ovan. Man finner också denna förklaring i SO. Förutom denna betydelse menar både SAOB och NEO att *däremot* används med betydelsen 'mot den eller det', se (29) nedan. I SAOB påpekar man dock att den betydelsen används i formella sammanhang.

- (25) Där hade de tre borden vitmålade skivor med blå ådringar som imiterade marmor. Skivan på disken var *däremot* av riktig marmor. [Hultman 2003:277]
 (26) Hon hade ådragit sig en virusinfektion, och *däremot* hjälpte ingenting. [SAOB 2009:610]

SAG (4:135) delar upp de konjunktionella satsadverbialen i två (semantiska) grupper:

- A) Motsättning – exempel på satsadverbial tillhörande denna grupp är bl.a. *i gengäld*, *däremot*, *tvärtom* och *omvänt*.
 B) Sviken förväntan – t.ex. *ändå*, *dock*, *i alla fall*, *trots allt* och *emellertid*.

Enligt SAG (4:135) är det många gånger fullt möjligt att antingen byta ut ett adversativt konjunktionellt satsadverbial mot *men*, eller så kan de förekomma tillsammans, se exempel (27) nedan.

- (27) Hon vill inte ta jobbet. *Ändå* har hon sagt ja. → Hon vill inte ta jobbet, *men* hon har faktiskt (*ändå*) sagt ja. [SAG 4:135]

Vanligaste placeringen av konjunktionella satsadverbial är, enligt SAG, i mittfältet, som fundament eller i satsens slut, se (28) nedan, och kan då ses som finalt annex (SAG 4:136). *Däremot* kan placeras postfokalt efter fundamentet, se (29) nedan, i fa-sats.

- (28) Du förstod nog inte riktigt det där, jag förstår dej nu *däremot*.
 [SAG 4:136]
 (29) Daghemmet *däremot* är mycket välplanerat. [SAG 4:137]

Enligt SAG (4:139) används *samtidigt* och *på samma gång* med samma betydelse som *däremot*.

4.2. Nämligen

SO (2009:2146) anger att *nämligen* har betydelsen 'närmare bestämt', men också "för att ange sambandet mellan två meningar". *Nämligen* används för att förtydliga något som tidigare nämnts. I SAOB finner man också betydelser som 'kompletterande', 'specifikation' och "förtydligande tillägg till en sats." Enligt SAG (4:147) används explanativt konjunktionellt satsadverbial när A-ledet förklaras genom B-ledet, se (30) nedan, och vanligast är att de båda leden är påståenden. Många gånger kan *nämligen* bytas ut mot en explanativ konjunktion, t.ex. *ty*, *för*, se (31) nedan.

(30) Han är nog hemma. Det lyser *nämligen* i hans fönster. [SAG 4:147]

(31) Han är nog hemma, *för* det lyser i hans fönster. [SAG 4:147]

Enligt SAG (4:147) är den vanligaste placeringen av *nämligen* i mittfältet, se (32) nedan, men adverbet kan också förekomma i satsens slut, se (33) nedan. Däremot står aldrig *nämligen* som fundament, se exempel (34) nedan.

(32) När stressen lättar förändras *nämligen* kroppens biokemi [...] [SAG 4:147]

(33) Jag är ogift. Jag är präst, *nämligen*. [SAG 4:147]

(34) *Jag är ogift. *Nämligen* är jag präst. [SAG 4:147]

Nämligen kan också placeras prefokalt (se 2.1.2.) om satsen innehåller ett specificerande led, se (35) nedan, (SAG 4:147).

(35) Och det som Anders Ehnmark påpekar beträffande Machiavelli, *nämligen* att där finns mycket att lära oavsett på vilken sida av barriaderna man står, det gäller i lika hög grad Guicciardini. [SAG 4:147]

5. Material och metod

5.1. Material

Det sverigesvenska material som jag har använt mig av till denna uppsats är hämtat från Språkbanken³, medan det finlandssvenska är från Kielipankki från IT Center for Science (CSC)⁴. Den sverigesvenska korpusen som har använts är GP01 i Språkbanken. Denna korpus innehåller 15 257 883 ord från Göteborgsposten, år 2001. Den korpus som har använts för det finlandssvenska materialet är Hbl99. Från Hufvudstadsbladet 1999, har man samlat in 22 801 dokument, och korpusen innehåller sammanlagt 9 715 267 ord. I fortsättningen kommer jag att använda förkortningarna GP01 och Hbl99 för korpusarna.

I denna uppsats har jag undersökt fyra adverb som vanligen fungerar som satsadverbial. Två av dem, *faktiskt* och *troligen*, räknas som modala satsadverbial. De två andra, *däremot* och *nämligen*, tillhör de konjunktionella satsadverbialen.

5.2. Metod

En sökning på adverbet *faktiskt* ger 3248 träffar GP01, medan det i Hbl99 ger 1835. Jag har excerperat samtliga dessa och gjort ett urval för undersökning. I GP01 har jag tagit ut var 10:e träff och får då ett material på 308 exempel. I Hbl99 har jag tagit ut var 5:e exempel, vilket ger ett material på 367 träffar.

En sökning på *troligen* ger 945 träffar GP01 och i Hbl99 får man 646 träffar. Här har jag tagit ut var 3:e exempel i GP01 och var vartannat exempel i Hbl99, vilket blir 315 träffar i GP01 och 323 träffar i Hbl99.

Däremot ger i GP01 3606 träffar och i Hbl99 3109 träffar. I GP01 har jag tagit ut var 9:e träff och får ett material på 402. I Hbl99 har var 8:e träff tagits ut och detta ger ett material på 389. Slutligen så ger *nämligen* 2087 träffar i GP01 och 2089 träffar i Hbl99. I båda fallen har var 5:e träff tagits ut och man får då ett material på 418 från både GP01 och Hbl99.

För att inte uppsatsen ska bli alltför omfattande har jag valt att inte ta med satsadverbial i bisatser. Satsadverbial kan ibland också förekomma

---

³ <http://spraakbanken.gu.se>

⁴ www.csc.fi

i icke satsformade meningar, s.k. ellips (36), inte heller dessa har jag valt att ta med i resultatet.

(36) I största delen av världen, faktiskt. [Hbl99]

5.3. Svårbedömda placeringar

De flesta svårbedömda exemplen har varit om *faktiskt* ska anses vara placerat i slutfältet eller som finalt annex. Exempel på detta är exempel (37) nedan. Att avgöra satsadverbialets placering blir genast lättare om satsadverbialet avskiljs med exempelvis kommatecken, se (38) nedan, eftersom det då blir ett tydligare avbrott.

(37) Vi har bjudit in en hel del folk. De kom från hela världen faktiskt. [GP01].

(38) Det blir man, faktiskt. [Hbl99]

6. Resultat och diskussion: *faktiskt* och *troligen*

I detta avsnitt går jag igenom de olika placeringar som har hittats i de två materialen. För att göra det så lättförståeligt som möjligt kommer jag att gå igenom ett adverb i taget, först *faktiskt* och därefter *troligen*.

6.1. Placering av *faktiskt* i GP01 och Hbl99

I tabellen nedan visas placeringarna av *faktiskt*. Eftersom materialen är olika stora, så valde jag att använda mig av procent och det blir därmed lättare att jämföra resultaten.

Tabell 1 Placering av *faktiskt* i GP01 och Hbl99

PLACERING	GP01	Procent	HBL99	Procent
Fundament	3	1,44	4	1,84
Mittfält	194	92,82	185	85,25
<i>Faktiskt</i> i frågor	-	-	22	10,14
Sist i satsen	9	4,3	5	2,31
Initialt annex	2	0,96	-	-
Prefokalt	-	-	1	0,46
Postfokalt	1	0,48	-	-
SAMMANLAGT	209	100	217	100

I tabell 1 ovan kan man se vissa skillnader mellan GP01 och Hbl99. Placeringskillnader för *faktiskt* som fundament, i mittfält och som finalt annex är inte särskilt stora. I GP01 förekommer det däremot 2 belägg för placering som initialt annex, vilket är ovanligt enligt SAG.

6.1.1. Faktiskt som fundament

Placering av *faktiskt* som fundament förekommer i ungefär lika stor utsträckning i både GP01 (1,44 %) och Hbl99 (1,84 %). Som tidigare sagts, är det, enligt SAG, ovanligt att *faktiskt* står som fundament (se x:x), och undersökningen visar att så är fallet både i GP01 och i Hbl99. För trots att fundamentplacering förekommer, så handlar det endast om ett fåtal exempel (GP01 3 exempel, Hbl99 4 exempel).

(39) Men jag har nog tänkt för mycket för jag vill bli grävmaskinsförare. *Faktiskt* kan jag inte tänka mig någon bättre syssla. [GP01]

(40) I så fall startar du dagen ganska dåligt. *Faktiskt* är det inte så svårt att lägga om sina matvanor på morgonen. [Hbl99]

I ovanstående exempel går det att se att *faktiskt* fungerar på samma sätt i både GP01 och Hbl99 när det placeras som fundament, nämligen den att man vill förstärka yttrandet.

6.1.2. Faktiskt i mittfält

Mittfältsplacering är, enligt SAG, den vanligaste placering av satsadverbial, så även för *faktiskt* i materialet. Resultaten visar att 91,5

% av de undersökta träffarna med *faktiskt* i GP01 är placerat i mittfältet. I Hbl99 har 85,25 % av *faktiskt* denna placering.

I de två exemplen med *faktiskt* i (41) och (42) nedan verkar det finnas en viss betydelseskilnad. *Faktiskt* i (41) verkar ha betydelsen som mer påminner som förstärkning, medan *faktiskt* (42) påminner mer om förvåning. I (41) vill man förstärka att man verkligen inte vet vad växtvärk är. Jämfört med (42), där man uttrycker förvåning över hur veckans kupong ser ut. Man hade alltså här förväntat sig ett annat utseende på kupongen. Ett sätt att se vilken effekt *faktiskt* har, är att helt enkelt ta bort det.

- (41) Man vet *faktiskt* inte riktigt vad växtvärk är för någonting, säger han. [GP01] → Man vet inte riktigt vad växtvärk är för någonting.
- (42) Veckans kupong ser *faktiskt* ovanligt enkel ut. [GP01] → Veckans kupong se ovanligt enkel ut.
- (43) Man kan *faktiskt* använda den till att torka köksbordet. [Hbl99] → Man kan använda den till att torka köksbordet.
- (44) Det är *faktiskt* förvånande att man inte ser nässlor säljas på torget. [Hbl99] → Det är förvånande att man inte ser nässlor säljas på torget.

Precis som i exempel (41) ovan, så har *faktiskt* i (43) betydelsen som förstärkning, medan det i (44) är något mer svårtolkat. Fungerar *faktiskt* som förstärkning eller uttrycker man förvåning? Jag har valt att tolka det som förstärkning. Framst eftersom man verkar vilja förstärka sitt yttrande om sin förvåning, och inte att man är förvånad över sin egen förvåning. Betydelse av förvåning blir det däremot om mening i stället exempelvis hade varit 'Man ser *faktiskt* inte nässlor säljas på torget'. Men självklart finns det inget definitivt svar på hur *faktiskt* används, utan det handlar många gånger om tolkning.

6.1.3. Faktiskt i frågor

En skillnad mellan GP01 och Hbl99, är att *faktiskt* förekommer i frågor i materialet från Hbl99, där fann jag 22 exempel, vilket motsvarar 10,14 % av placeringarna. I GP01 fann jag inga belegg för detta. I dessa fall verkar det som att *faktiskt* i Hbl99 används med betydelsen 'verkligen'. För att testa detta kan man helt enkelt byta ut *faktiskt* i exemplen (45) – (47):

- (45) Skall vi *faktiskt* ha det så här, frågade Koskinen. [Hbl99] Jfr Skall vi *verkligen* ha det så här, frågade Koskinen.
- (46) Anser ni *faktiskt* att grundlagen och språklagen skall bevaras i stort sett som de är? [Hbl99] Jfr Anser ni *verkligen* att grundlagen och språklagen skall bevaras i stort sett som de är?
- (47) Tror någon *faktiskt* att man kan skapa ett fungerande system med flera olika företagsvagnar som rullar på samma räls? [Hbl99] Jfr Tror någon *verkligen* att man kan skapa ett fungerande system med flera olika företagsvagnar som rullar på samma räls?

En trolig förklaring till att *faktiskt* används på samma sätt som *verkligen* i ovanstående exempel kan vara att de två påminner om varandra betydelsemässigt (SAG 4:120). Skillnaden är, enligt SAG, den att *verkligen* har kvar en del av sin ursprungsbetydelse (*i verkligheten*) och det är också den betydelsen som finns kvar när *verkligen* används i en underställande fråga⁵, se (48) nedan. SAG (4:120) nämner att det enbart är möjligt för vissa språkbrukare att använda *faktiskt* i underställande frågor. Det nämns däremot inget om vilka dessa språkbrukare är. SAG (4:120) säger också att *verkligen* används när talaren starkt tvivlar på att frågans sats är sann.

- (48) Blev han *verkligen* färdig till jul? [SAG 4:120]

Något som också kan vara en orsak är att finlandssvenska ofrånkomligen påverkas av finskan. Slår man upp *faktiskt* och *verkligen* i exempelvis *Ruotsi-suomi-suursanakirja (Svensk-finsk storordbok)*, så ser man att de båda får *todella* som förslag. Vid *faktiskt* (2007:267) får man också se ett exempel på användning som är en fråga, ”Tycker du faktiskt det?” (”Oletko todella sitä mieltä?”). Man får också exempel vid *verkligen* (2007:1213), ”Verkligen?” (”Todellako?”). Det är alltså möjligt att både den äldre betydelsen av *faktiskt*, och en påverkan från finskan som är orsaken till att *faktiskt* förekommer i frågor i Hbl99.

6.1.4. Faktiskt – övriga placeringar

I följande avsnitt kommer jag att diskutera övriga placeringar som har hittats. Det som först tas upp är finalt annex och slutfältsplacering, och

⁵ Underställande fråga är detsamma som ja/nej-fråga (Hultman 2003:281).

vilka svårigheter som jag har haft gällande dessa. Därefter kommer placering som initialt och medialt annex. I det sista avsnittet tar jag upp *faktiskt* placerat i ett självständigt yttrande och *faktiskt* tillsammans med ett svarsord.

6.1.4.1. Faktiskt sist i satsen

I avsnitt 2.1.3. diskuterade jag problem när det gäller att avgöra ett satsadverbials placering. Det svåraste angående *faktiskt* har varit att avgöra om det handlar om placering i satsens slutfält eller som finalt annex. Och i de allra flesta fall finns det inget korrekt svar, eftersom det många gånger handlar om tolkning och kan även variera beroende på sammanhanget. I de allra flesta fall så blir det heller ingen betydelskillnad om det handlar om placering av *faktiskt* i slutfältet eller som finalt annex. Även SAG (4:100) menar att det inte alltid är helt lätt att avgöra om det handlar om placering i slutfältet eller som finalt annex.

I GP01 är 4,3 % av *faktiskt* placerat sist i satsen. I Hb199 är siffran 2,31 %. Det handlar alltså om minimala skillnader gällande placering i slutet av satsen. I både (49) och (50) nedan verkar *faktiskt* ha en betydelse av förstärkning. För även om man i (49) använder sig av kommatecken, så blir det ingen skillnad i betydelse jämfört med (50)

(49) Det blir man, *faktiskt*. [Hb199]

(50) Vi hade bjudit in en hel del folk. De kom från hela världen *faktiskt*. [GP01]

6.1.4.2. Initialt annex

I materialet från GP01 fann jag två exempel (0,94 %) på *faktiskt* placerat som initialt annex, men fann inga exempel på detta i Hb199.

(51) Gymnastikläraren kämpar ensam med två klasser, det blir fotboll och innebandy på tre planer. Och *faktiskt*, de flesta spelar, men någon pedagogisk lektion blir det knappast. [GP01]

(52) En moster i Göteborg tipsade och *faktiskt*: det fanns en ledig stuga. GP01]

Betydelsen i de båda exemplen är den som förvåning, eller att något är anmärkningsvärt (se 4.1.). I (51) är det anmärkningsvärt att de flesta spelar, medan man i (52) är förvånad över att det fanns en ledig stuga.

6.1.4.3. Prefokal och postfokal placering

Ett (0,46 %) prefokalt placerat *faktiskt*, se (53) nedan, fann jag i Hbl99, och ett (0,47 %) postfokalt placerat *faktiskt*, se (54) nedan, i GP01.

(53) Konceptet är minimalistiskt och – *faktiskt* – vackert. [Hbl99]

(54) Sånt är bra. Sånt kan jag tänka på i flera dagar, veckor *faktiskt*.

Faktiskt i (53) är prefokalt placerat i förhållande till *vackert*. Man är inte förvånad över att konceptet är både minimalistiskt och vackert, utan man är enbart förvånad över att konceptet är vackert. Det blir en betydelseskilnad om *faktiskt* istället hade varit placerat i mittfältet: Konceptet är *faktiskt* både minimalistiskt och vackert. Skillnaden är alltså den att det prefokala *faktiskt* hör samman med *vackert*, medan *faktiskt* i mittfältet modifierar satsen som helhet.

I stort sett gäller detta även för postfokal placering, men *faktiskt* är placerat efter det ord som det hör samman med. I (54) är *faktiskt* placerat postfokalt i förhållande till *veckor*. Betydelsen är densamma som i (53), nämligen den som förvåning. Personen i fråga är dvs. förvånad att han/hon inte bara tänker på det i dagar, utan också i veckor.

6.2. Placering av *troligen* i GP01 och Hbl99

I tabellen nedan visas de placeringar som förekommer för *troligen*. Den största skillnaden gäller placering som fundament. I GP01 är 25,7 % av *troligen* placerat som fundament och 17,2 % i Hbl99. Procenten för mittfältsplacering är i GP01 73,3 %, och i Hbl99 82,2 %. I GP01 finns det exempel på prefokal placering av *troligen*. När det gäller *troligen* så verkar det inte heller finnas några betydelsenysanser, som det exempelvis finns för *faktiskt*, utan det handlar helt enkelt om betydelsen med hög sannolikhet.

Tabell 2 Placering av *troligen* i GP01 och Hbl99

PLACERING	GP01	Procent	HBL99	Procent
Fundament	52	25,7	30	17,34
Mittfält	148	73,3	143	82,66
Prefokalt	2	1	-	-
SAMMANLAGT	202	100	173	100

6.2.1. *Troligen som fundament*

I tabellen ovan kan man se att det finns en viss skillnad vad det gäller placering som fundament för *troligen*. Denna placering är något vanligare i GP01, 25,7% av placeringarna är som fundament. Fundamentplacering i Hbl99 ligger på 17,34%. Men för övrigt fann jag inga skillnader.

- (55) Hittills har vänsterpartiet och socialdemokraterna sagt ja. *Troligen* får man även stöd av miljöpartiet och spi. [GP01]
- (56) Bonden i Ljungskile har just nu inga nötkreatur. *Troligen* kommer han också att få ett förbud av länsstyrelsen [...] [GP01]
- (57) Frågan är sannolikt för ytlig. *Troligen* är jag alltför obevandrad i visdomen. [Hbl99]
- (58) Arkeologerna har dock inte funnit något som tyder på att det rör sig om just denna sal. *Troligen* fanns Neros festsal i något av palatsen på Palatinen som har försvunnit spårlöst. [Hbl99]

6.2.2. *Troligen i mittfält*

Mittfältsplacering är enligt SAG den vanligaste placeringen för *troligen*, och detta visar även undersökningen. I GP01 är 73,4% av *troligen* placerat i mittfältet och i Hbl99 är 82,18% mittfältsplacerat.

- (59) Historierna kommer *troligen* från mindre framgångsrika advokater eller sådana som inte har några skrupler, [...] [GP01]
- (60) Finansieringen av läkarhelikottrarna kommer *troligen* att läggas om helt från och med början av nästa år. [Hbl99]
- (61) Obduktionen av den mördade genomförs *troligen* i dag. [GP01]
- (62) En ny variant av sjukdomen, vCJD, orsakas *troligen* av precis samma smittoämne som ligger bakom galna ko-sjukan. [Hbl99]

6.2.3. *Troligen prefokalt placerat*

Utöver placeringar som fundament och i mittfält, så fann jag få belegg för andra placeringsmöjligheter. Som det går att se i tabell 2 ovan, så förekommer endast 2 belegg för prefokal placering i GP01.

- (63) *Troligen* redan på 1600-talet låg här ett tvåvåningshus av trä med högt brant tak och stor vinds-kupa. [GP01]
- (64) Det är inte bara den immundämpande medicinen som spelar roll för den ökade cancerrisken. Solen, humant papillomavirus och *troligen* transplantatet självt kan vara samverkande faktorer. [GP01]

Att jag ansett *troligen* i de två exemplen från GP01 vara prefokalt placerade, och inte som initialt annex, är att de har ett fokuserat led. I exempel (63) ovan, är *troligen* prefokalt placerat i relation till *redan på 1600-talet*. Detsamma resonemang gäller för exempel (64), *troligen* är prefokalt placerat i relation till *transplantatet självt*. Hade *troligen* varit placerat i mittfältet, hade det varit hela satsen som kommenteras.

7. Resultat och diskussion: *däremot* och *nämligen*

7.1. Placering av *däremot* i GP01 och Hbl99

Placeringarna när det gäller *däremot* är relativt jämnt fördelade mellan GP01 och Hbl99. Placering av *däremot* som fundament och i mittfält mer jämnt fördelade i Hbl99 (49,45 % resp. 44,13 %), i jämförelse med GP01 (52,97 % resp 36,22 %). Postfokal placering är något vanligare i GP01. Enligt SAG (4:136) förekommer det att adversativa konjunktionella satsadverbial placeras i slutfältet (se 4.1.), men i undersökningen förekommer inga sådana placeringar, vare sig i GP01 eller i Hbl99.

Tabell 3 Placering av *däremot* i GP01 och Hbl99

PLACERING	GP01	Procent	HBL99	Procent
Fundament	196	52,97	177	49,45
Mittfält	134	36,22	158	44,13
Postfokalt	40	10,81	23	6,42
SAMMANLAGT	370	100	358	100

7.1.2. Däremot som fundament

Resultaten visar att den vanligaste placeringen av *däremot* är som fundament, både i GP01 och i Hbl99. Betydelsen av *däremot* är i båda materialen motsättning.

- (65) Det är sällan man ser president Khatamis ansikte. *Däremot* kan man inte gå någonstans utan att ayatollorna Khomeini och Khamenei blickar ned på en. [GP01]
- (66) Godstrafiken mot Ryssland vid gränsstationen i Vaalimaa led av avbrott hela fredagen. *Däremot* löpte personbils- och busstrafiken, liksom också långtradartrafiken från Ryssland till Finland. [Hbl99]

Det är i (65) och (66) tydligt att B-ledet står i motsättning till det som nämns i A-ledet. Det förekommer dock en skillnad när gäller användning av *däremot*. Medan det i GP01 ofta handlar om att *däremot* används när B-ledet står i direkt motsättning till A-ledet, som i (65), används *däremot* i Hbl99 när handlar om att B-ledet står i motsättning till hela föregående sammanhanget, se (67) nedan, och inte bara det föregående ledet.

- (67) De centrala frågorna vid toppmötet är situationen i Kosovo och EU:s försvarsdimension . Lipponen upprepade att det är fråga om att utveckla EU:s förmåga till gemensam krishantering, vilket förutsätter också militärt samarbete . En del av västeuropeiska unionen WEU:s uppgifter överförs till EU . *Däremot* är det inte fråga om att de alliansfria länderna skulle överge sin alliansfrihet. [Hbl99] → Jfr En del av västeuropeiska unionen WEU:s uppgifter överförs till EU. *Däremot* är det inte fråga om att de alliansfria länderna skulle överge sin alliansfrihet. [Hbl99]

Det skulle alltså inte vara helt lätt att förstå vad det handlar om, om man enbart fick tillgång till meningen innan och den mening som inleds med *däremot*. Enligt SAG (4:135) behöver det inte alltid handla om att B-ledet strider mot A-ledet, utan det B-ledet kan också stå i motsats till något som nämnts tidigare i kontexten. I exempel (67) verkar detta vara fallet.

7.1.3. *Däremot i mittfält*

Placering i mittfält för *däremot* är något vanligare i materialet från Hbl99, 44,13 % jämfört med 36,22 % i GP01. Det verkar dock inte finnas något som skiljer sig i användning mellan GP01 och Hbl99.

- (68) Så sent som åtminstone fram till mitten av 1800-talet förekom fiskarten i Göta älv. Det finns *däremot* inga fångststoppgifter som sträcker sig in på 1900-talet. [GP01]
- (69) Köper du helst förmånlig mat? Då skall du gå till Eurospar eller Prisma. Enligt Konsumentverkets färskaste prisjämförelse är de kedjorna de billigaste. Anttila, Valintatalo, Stockmann och Sokos är *däremot* i den dyrare ändan. [Hbl99]

Men precis som vid placering som fundament, är det i Hbl99 vanligare att *däremot* används som motsättning till hela föregående sammanhanget, vilket kräver mer än enbart det föregående ledet. I exempel (70) nedan, ser man enbart A-ledet och B-ledet, vilket visar att det inte är helt lätt att förstå vad *däremot* egentligen står i motsättning till. Man måste alltså ha tillgång till hela kontexten för att förstå vad som står i motsättning till. I (71) finns hela stycket med från Hbl99.

- (70) Norppa-Rahkola ondgör sig främst över principen. Bötessummorna har *däremot* varit små. [Hbl99]
- (71) Rysk milis har under den senaste tiden krävt pengar av finländska långtradarchaufförer utan giltiga skäl. Det hävdar informationschef Juha Norppa-Rahkola på Finlands lastbilsförbund. Förbundet har den senaste tiden informerats om flera fall där rysk milis krävt de finländska lastbilsförarna på olika slag av böter utan egentlig orsak. Det har särskilt skett i Tverregionen. Norppa-Rahkola ondgör sig främst över principen. Bötessummorna har *däremot* varit små. [Hbl99]

7.1.4. *Däremot postfokalt placerat*

Postfokalt placerat *däremot* finns i båda materialen, men förekommer fler gånger i GP01, där 10,81 % av placeringarna är postfokal. I Hbl99 är siffrorna 6,42 %. Det är dessutom vanligare i GP01 att *däremot* avskiljs med kommatecken på vardera sida, se exempel (74) och (75) nedan. I GP01 används kommatecken i 5 av 40 exempel (12,5 %),

medan det i Hbl99 är 2 av 25 (8 %), men detta är dock en minimal skillnad.

- (72) Även i Tissleskog i Dalsland finns betydande ristningar. I Bohuslän *däremot* finns hållristningar på mer än 4 000 platser. [GP01]
- (73) Folkbibeln är endast delvis en nyöversättning av grundtexten, resten är en språklig putsning av 1917 års översättning. Bibelkommissionen *däremot* har översatt det hela från grunden [...] [Hbl99]
- (74) Nationalencyklopedins ordbok har exempelvis stavningen schysst. SAOL, *däremot*, har från och med den tolfte upplagan 1986 schyst och sjsyst. [GP01]
- (75) Romantiker som David Harris, *däremot*, lever upp när oddsen emot tornar upp sig. [Hbl99]

7.2. Placering av *nämligen* i GP01 och Hbl99

Tabell 4 nedan, visar de placeringar av *nämligen* som finns med i materialet. Resultaten visar att mittfältet är den vanligaste placeringen av *nämligen*, vilket stämmer med SAG:s beskrivning (4:147). Vanligaste placeringen därefter är prefokalt. Resultaten visar också att *nämligen* aldrig står som fundament. *Däremot* förekommer det placeringar i satsens slut i både GP01 och i Hbl99 och postfokalt placerat i Hbl99.

Tabell 4 Placering av *nämligen* i GP01 och Hbl99

PLACERING	GP01	Procent	Hbl99	Procent
Mittfält	329	79,47	327	79,37
Prefokalt	82	19,81	81	19,66
Postfokalt	-	-	1	0,24
Sist i satsen	3	0,72	3	0,73
SAMMANLAGT	414	100	412	100

7.2.1. Nämligen i mittfält

Skillnaderna i antal när det gäller mittfältsplacering är oerhört små, i GP01 är procenten 79,47 och i Hb199 79,37. Det verkar heller inte finnas några stora skillnader när det kommer till betydelsen, utan det handlar om att B-ledet förklarar något som nämns i A-ledet, oftast A-ledets språkhandling.

- (76) Hon handlar det hon ska och skyndar vidare. Hon har *nämligen* beställt tid hos tatueraren längre upp på gatan. [GP01]
 (77) En gruva kan förmodligen öppnas redan nästa år. Det innebär att den grönländska gruvdriften återuppstår. Det har *nämligen* inte förekommit någon sådan sedan bly- och zinkgruvan Den Svarta Ängeln stängde för några år sedan. [Hb199]

I det första exemplet ovan, (76), används *nämligen* för att förklara varför den omtalade kvinnan skyndar sig. Detsamma gäller för (77). Här används *nämligen* för att förklara varför gruvdriften återuppstår.

En skillnad mellan det sverigesvenska och finlandssvenska materialet, är att det i GP01 förekommer ett exempel då *nämligen* används i en fråga, se (78) nedan. Detta fanns det inga exempel på i Hb199.

- (78) Det finns också statsråd som kan känna sig lugna - till exempel Maj-Inger Klingvall, Lars-Erik Lövdén och Lena Hjelm-Wallén. De kan inte gärna aktivt ha bidragit till opinionsförlusten. Vem har *nämligen* hört talas om dem på länge? [GP01]

Enligt SAG (4:147) är det vanligast att både A- och B-ledet är påståenden, och de nämner inget om det är möjligt att *nämligen* förekommer i frågor.

7.2.2. Nämligen affokalt placerat

Prefokal placering av *nämligen* är ungefär lika vanlig i GP01 som det är i Hb199, 19,81 % resp. 19,66 %. Men till skillnad från mittfältsplacering så finns det inga skillnader i betydelse mellan GP01 och Hb199. *Nämligen* placeras prefokalt till ett fokuserat led och markerar då att det fokuserade ledet är ett förtydligande till ledet.

- (79) Nu ska vi få bekanta oss med ytterligare en av havets många läckerheter, *nämligen* hummern. [GP01]
- (80) I de här fyra korta meningarna sker nånting livsfarligt, *nämligen* en glidning från vetenskapligt tänkande till personligt tyckande – [...] [Hbl99]

Man vill i (79) förtydliga att det är hummern som är ”en av havets många läckerheter” och *nämligen* står prefokalt placerat till just *en av havets många läckerheter*. I (80) förklaras det livsfarliga i A-ledet; *en glidning från vetenskapligt tänkande till personligt tyckande* – .

I Hbl99 fann jag dessutom ett exempel där *nämligen* har placerats postfokalt, se (81) nedan, dvs. efter sitt fokuserade led.

- (81) Min mamma skulle ut hit men hennes hjärta är så dåligt att vi vet ännu inte hur det går. Göken gal dag och natt, kaprifolen doftar, hönsen värper skinnägg och jag drar då och då upp några abborrar ur sjön för att bringa dem på bättre tankar, hönsen *nämligen*. [Hbl99]

Exempel (81) diskuteras i samband med placering av *nämligen* i satsens slut nedan, se avsnitt 7.2.3.

7.2.3. *Nämligen i satsens slut*

I Hbl99 förekommer det exempel där *nämligen* är placerat i satsens slut, se exempel (82) och (83) nedan. Placering av *nämligen* i satsens slut, förekommer inte i det sverigesvenska materialet. Inte heller postfokal placering av *nämligen* fanns med i GP01, se (81) i föregående avsnitt. Exempel (81) låter dessutom något konstig på sverigesvenska. Det är tänkbart att *nämligen* i finlandssvenska används med samma betydelse som *alltså* i sverigesvenska. För att testa detta kan man enkelt byta ut *nämligen* mot *alltså* i exempel (81): [...] Göken gal dag och natt, kaprifolen doftar, hönsen värper skinnägg och jag drar då och då upp några abborrar ur sjön för att bringa dem på bättre tankar, hönsen *nämligen*. → [...] jag drar då och då upp några abborrar ur sjön för att bringa dem på bättre tankar, hönsen *alltså*.

- (82) Årets Ars Fennica-pristagare medger att han inte var beredd på att få priset. Nu är det bråttom *nämligen*. I höst öppnar

Coppers Ars Fennica-utställning i Imatra och även om en del arbeten redan klara skall Markus Copper hinna göra två-tre nya skulpturer. [Hb199]

- (83) Ett av min brors barnbarn har också sådana skor. Han berättade att hon drar in stenar stora som knytnävar med dem. De fastnar i räfflorna *nämligen*, och så har man dem i mattorna. [Hb199]

I exempel (82) ovan fungerar det dock inte att byta ut *nämligen* mot *alltså*, → Årets Ars Fennica-pristagare medger att han inte var beredd på att få priset. Nu är det bråttom *alltså*. Däremot fungerar det bättre att ersätta *nämligen* med exempelvis *således* om det placeras i mittfältet → Årets Ars Fennica-pristagare medger att han inte var beredd på att få priset. Nu är det *således* bråttom. Detta är förmodligen det som man vill ha sagt när *nämligen* används. Dvs. att det led där *nämligen* förekommer är en följd av det föregående ledet.

Liknande resonemang gäller för exempel (83), att ledet med *nämligen* är en följd, en förklaring, av det föregående. I (83) fungerar det dock bättre att använda *alltså* → Ett av min brors barnbarn har också sådana skor. Han berättade att hon drar in stenar stora som knytnävar med dem. De fastnar i räfflorna *alltså*.

Enligt NEO har *alltså* betydelsen ”som följer av detta”, och förslag på synonymer till *alltså* är till exempel *följaktligen* och *således*. Vid *alltså* och *nämligen*, i SAOB, finner man liknande betydelser. Enligt SAOB kan *nämligen* ha betydelsen som närmare förklaring eller ”närmare utveckla innebörden av” ett påstående. *Alltså* har enligt SAOB betydelsen ”hänvisande till en närmare bestämning i det följande”. Vad som är den exakta skillnaden mellan ’närmare förklaring’ och ’närmare bestämning’, verkar vara något oklar. Dessutom har *nämligen* betydelsen att ange orsak till något tidigare omtalat, medan *alltså* används med betydelsen att syfta på något föregående. Även här är det svårt att säga vad skillnaden är mellan ’något tidigare omtalat’ och att ’syfta på något föregående’.

8. Sammanfattning och avslutning

Syftet med denna uppsats var att undersöka utvalda satsadverbials placeringsmöjligheter. Dessutom undersöktes också om det förekommer några skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska.

Den vanligaste placeringen av satsadverbial är enligt SAG i mittfältet. Detta har även bekräftats i undersökningen, både när det gäller det sverigesvenska materialet och det finlandssvenska.

Det huvudresultat som undersökningen kom fram till är att *faktiskt* förekommer i frågor i det finlandssvenska materialet, något som inte upptäcktes i det sverigesvenska. I exemplen som fanns med i Hbl99 verkar *faktiskt* användas med samma betydelse som *verkligen*.

En ytterligare skillnad mellan det sverigesvenska och finlandssvenska materialet är *nämligen* placerat i satsens slut. Denna placering förekom endast i det finlandssvenska materialet och då i stort sett med samma betydelse som *alltså*.

I undersökningen framkommer det också vissa mindre delresultat. I GP01 fanns det exempel på *faktiskt* placerat som initialt annex, som enligt SAG är ovanligt. *Faktiskt* verkar dessutom främst ha två betydelser; som förstärkning och för att uttrycka förvåning (eller att något är anmärkningsvärt), utöver ovan nämnda betydelse. I materialet förekom inga exempel på *faktiskt* som utfyllnadsord.

Däremot förekommer det inga betydelsenysanser när det gäller *troligen*, och likhet med *nämligen*, så var det få skillnader när det gäller placeringen. I GP01 förekommer det dock två exempel på prefokal placering, vilket det inte gjorde i Hbl99.

När det handlar om *däremot*, så hittades inga skillnader i betydelse. Vad det gäller placering så är mittfältsplacering något vanligare i Hbl99 än i GP01, där placering som fundament var i majoritet.

- Vilka placeringsmöjligheter finns det för satsadverbial?

Precis som SAG beskriver, så är mittfältet den vanligaste placeringen för satsadverbial, detta gäller särskilt *faktiskt*, *troligen* och *nämligen*. Den vanligaste placeringen för *däremot* är som fundament.

Faktiskt verkar vara det satsadverbial som har flest placeringsmöjligheter, och räknar man samman resultatet för både det sverigesvenska och det finlandssvenska materialet, förekommer sju olika placeringsmöjligheter.

Enligt SAG så är de vanligaste placeringarna för *troligen* i mittfält, som fundament och i slutfältet. I undersökningen förekommer dock inga belegg för slutfältsplacering. Däremot är 1 % av *troligen* prefokalt placerat i GP01. Slutfältsplacering är enligt SAG (se 4.1) också förekommande när det gäller *däremot*, men inte heller här fann jag några belegg för detta. SAG menar också att mittfältet är den vanligaste

placeringen av *nämligen*, vilket bekräftas, men att en placering sist i satsen också förekommer, samt prefokal placering. En placering sist i satsen är ovanlig i båda materialen, och i materialet från Hbl99 förekommer det också postfokal placering.

- Finns det några skillnader mellan sverigesvenska och finlandssvenska?

Ja, det gör det. Den största skillnaden gäller, som tidigare nämnts, placering av *faktiskt* i frågor. Förutom detta så är det betydelsen som är den största skillnaden mellan sverigesvenska och finlandssvenska, och inte placeringen.

- Finns det några skillnader mellan modala och konjunktionella satsadverbial?

Här är det svårt att ge ett enkelt svar eftersom det beror på vilket satsadverbial som man har i åtanke. Och enbart baserat på det material som har använts till denna uppsats så går det inte att gå något egentligt svar. Man behöver undersöka fler satsadverbial och ha ett större material för att kunna dra några slutsatser i denna fråga.

Placering av satsadverbial är ingalunda en slutförd undersökning. Och det är framför allt användning av *faktiskt* istället för *verkligen* i det finlandssvenska materialet som kan tänkas vara ett område för ytterligare forskning. Dessutom kan *nämligen* i betydelsen *alltså* tänkas vara något som undersöks vidare. Det hade också varit möjligt att göra en större undersökning av samma satsadverbial som i denna uppsats, men att då undersöka ytterligare ett modalt och ett konjunktionellt satsadverbial, samt med ett större material. Och förhoppningsvis då kunna dra några slutsatser.

9. Litteraturförteckning

- Andréasson, Maia 2007. *Satsadverbial, ledföljd och informationsdynamik i svenskan*. Göteborgs universitet
- Bergroth, Hugo 1928. *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinisialismer i tal och skrift*, 2:a uppl. Helsingfors
- Hultman, Tor G. 2003. *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Norstedts
- Malmgren, Sven-Göran 2001. *Faktiskt, förstås och många andra. Om förändringar i det svenska formordssystemet under 1800- och 1900-talet*. Göteborgs universitet
- Melin-Köpilä, Christina 1996. *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan. Språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter*. Uppsala universitet
- NEO = Nationalencyklopedins ordbok <http://www.ne.se>. Hämtad 2011-05-23
- Nilsson, Jenny 2005. *Adverb i interaktion*. Göteborgs universitet
- Ruotsi-Suomi-suursanakirja (Svensk-finsk storordbok) 2007. Helsingfors: Werner Söderström Osakeyhtiö
- Saari, Mirja 1995. *Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland*. http://pro.tsv.fi/fnf/pdf/Saari_fms36.pdf Hämtad 2011-06-17
- SAOB = Svenska Akademiens ordbok <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> Hämtad 2011-05-27
- SO = Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien 2009. Stockholm: Norstedts
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Anderson 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.

Konkordanser

- Hbl99 I: IT Center for Science <http://www.csc.fi>
- GP01 I: Språkbanken <http://spraakbanken.gu.se>